

The paper found that the analysis of military and strategic plans of the Entente against Ukraine in the Soviet historical science shows as progressive accumulation of knowledge and extension of modern historical science the traditions of Ukrainian historians in exile. Substantiates the thesis that national historiography analyzes the evolution of the attitude of the Entente powers to Ukraine, studied the motivation of their policies. Investigated that the main causes of the Entente attention to Ukraine during the Central Council was the need for the maintenance of the Southwest and the Romanian front in the event of war with Russia, the possibility of the involvement of the national liberation movement in Ukraine to fight not only against the Central Powers, but also against the Bolsheviks, prevent the spread of influence of Germany in Ukraine, the struggle between the Entente, Russia and the Central Powers for the sources of raw materials and food, the importance of Ukraine as a stable solid rear Romania; view Ukraine as a new democratic force that could be a factor of equilibrium in Eastern Europe, are important in the address the issue of common European security.

Keywords: historiography, foreign policy, "Ukrainian question", Ukraine, the Entente.

УДК 329.8 (477)

ББК 66.62

Андрій Міщук, Мар'яна Міщук

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УРП-УСРП: СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ

Стаття присвячена аналізу стану наукової розробки проблеми суспільно-політичної діяльності Української радикальної партії, однієї з найбільш активних у політичному відношенні партій в соціально-політичному житті Західної України в 1918–1926 рр. Показано, що ґрунтовне висвітлення політичної історії України, у тому числі й суспільно-політичної діяльності УРП-УСРП, було розпочато лише після утвердження державної незалежності нашої країни. Недостатнє вивчення цієї проблеми та її наукова й суспільно-політична актуальність вимагають подальшого предметного опрацювання, яке сприятиме більш поглибленому засвоєнню історико-політологічної спадщини УРП-УСРП.

Ключові слова: стаття, політичне життя, політичні сили, політична партія.

На території Західної України у 20–30 рр. ХХ ст. діяли десятки партій і громадських організацій. Найбільшим авторитетом серед українського населення користувалися політичні сили національно-державницького табору, адже визначальним чинником суспільно-політичного життя на західноукраїнських землях зазначеного періоду стала боротьба за незалежність.

Помітну роль у формуванні ідеології національно-визвольного руху відіграла Українська радикальна партія (далі – УРП), яка з 1926 р., унаслідок об'єднання з волинською групою Української партії соціалістів-революціонерів, стала називатись Українською соціалістично-радикальною партією (далі – УСРП).

В умовах польського окупаційного режиму, перебуваючи на легальному становищі, УРП-УСРП виражала національні інтереси українського народу. Радикальна партія зуміла поєднати у своїй програмі проблеми національного та соціального визволення українців. Її стратегічною метою була боротьба за соборну суверенну Українську державу. Досвід УРП-УСРП набуває особливої актуальності в контексті сучасної суспільно-політичної ситуації в Україні. Потреба вивчення указаної проблематики зумовлена також відсутністю наукових праць, де було б цілісно досліджено радикальну партію. Варто відзначити, що з усіх найвпливовіших західноукраїнських політичних сил міжвоєнного періоду УРП-УСРП залишається найменш дослідженою.

Тому неупереджений аналіз історіографічної бази дослідження даної проблеми сьогодні становить значну наукову цікавість. Межі джерельної бази, її склад і характер установлюються проблематикою й характером дослідження.

Сучасне розуміння партій почало формуватися в ХІХ – на початку ХХ ст. Методологічні конструкції розроблені в класичних теоріях М.Вебера, Р.Міхельса, М.Острогорського. Серед вітчизняних дослідників у галузі партіології слід відзначити А.Колодій, М.Кугутяка, І.Монолатія, М.Москалюка, Ю.Остапця, А.Пахарева, С.Рябова, Ю.Шведу.

Метою дослідження є комплексне, об'єктивне висвітлення й аналіз стану наукової розробки та дослідження теоретико-ідеологічних засад УРП-УСРП й організаційно-практичної діяльності її членів в умовах національно-визвольної боротьби населення західноукраїнських земель міжвоєнного періоду.

Для досліджень суспільно-політичного руху західноукраїнських земель міжвоєнного періоду властиве явне домінування робіт конкретно-історичного плану. Перші спроби висвітлення ролі УРП-УСРП в історії західноукраїнських земель 1918–1939 років робилися ще у 20–30-х рр. ХХ ст., окремі з них здійснювали самі діячі партії. Зокрема, у той період чимало статей, наукових розвідок і книг опублікував М.Стахів: “Проти хвиль. Історичний розвиток українського соціалістичного руху на західних українських землях” (1934) [53], “Про державу” (1935) [52]. Його дослідженням, присвяченим проблемам демократії, правового статусу Української держави, історії політичних рухів і політичних режимів в Україні, притаманний певний політологічний аналіз, що істотно підвищує їхню цінність. Значне наукове зацікавлення становлять праці іншого видатного діяча УРП-УСРП К.Коберського. Так, зокрема, у книзі “Українське народництво по обох боках Збруча” [25] він подає цікавий матеріал, що розкриває коротку історію народницьких партій в Україні та відображає основні ідеологічні засади радикалів. У співавторстві з В.Левинським, К.Коберський видав особливо актуальну в умовах бездержавного існування українців працю, присвячену розвитку національної ідеї – “Національна ідея. Звідки вона взялася і до чого змагає” [26]. Велика частина його праць містила власне бачення щодо розв’язання складних соціально-економічних проблем сучасності: “Буквар кооперації” [21], “Великі проблеми сучасної господарської політики. Суспільна економія” [22], “Вільне спілчанство (Кооперація)” [23], “Організація і праця української райфайзенки. Поучення як закладати і вести місцеві щадничо-позичкові каси” [24] і т. д.

Будь-які політичні феномени неможливо зрозуміти поза системою механізмів і засобів політичної комунікації – політичної мови та понятійно-категоріального апарату, на які, у свою чергу, істотно впливає конкретна суспільно-історична та соціально-політична ситуація. Так, зокрема, трактування “радикалізму” сьогодні, у порівнянні з ХІХ – І половиною ХХ ст., зазнало певної модифікації. Уже в 60–70-ті рр. ХХ ст. на Заході було поставлено завдання перетворити герменевтику в універсальну філософську дисципліну. Члени Віденського гуртка – засновники школи логічного позитивізму вважали, що майже всі проблеми в суспільстві породжені невизначеністю понять і термінів [7, с.38]. Саме тому під час проведення політологічного дослідження велику увагу необхідно приділяти методології аналізу, уточнення та правильного трактування понятійно-категоріального апарату. Цінним у цьому плані видається нам “Найновіший словник чужих слів” [42], укладений активним членом радикальної партії М.Матчаком.

Окремі аспекти досліджуваної нами теми аналізували автори, які брали безпосередню участь у суспільно-політичному житті й не були прихильниками УРП-УСРП, однак вони також трактували тогочасні події, виходячи з власних ідейно-партійних міркувань. Значну цікавість у цьому контексті становлять праці Т.Коструби [28], А.Крезуба [29], В.Кучабського [36], К.Левицького [37], М.Марисюка [41], О.Слободича [48], М.Чубатого [55] та багатьох інших. Зокрема, стаття В.Кучабського “Вага і завдання Західно-української Держави серед сил Східної Європи на переломі 1918–1919 року” характеризується аналізом партійного, соціального та національного складу державних органів ЗУНР.

В українській радянській історіографії 20–30-х років ХХ ст. переважали роботи пропагандистсько-публіцистичного характеру, у яких найчастіше висвітлювалося не політичне, а соціально-економічне становище Західної України.

Що стосується польської історіографії міжвоєнного періоду, то українська проблематика розглядалася в таких працях: Belcikowska Alicja. Partje polityczne I związki zawodowe w Polsce wobec wyborow do Sejmu I Senaty w 1935 r. [59], Feliński M. Ukraińcy

w Izbach Ustawodawczych Polski Odrodzonej [61], Feliński M. Ukraińcy w Polsce Odrodzonej [62]. Ці дослідження були присвячені переважно передвиборним кампаніям і парламентській діяльності західноукраїнських політичних сил. Лише в журналі “Sprawy narodowościowe” за 1928 р. було опубліковано статтю Feliński M. “Program Ukrainskiej Socjalistyczno Radykalnej Partji” [60], у якій автор виклав матеріал, присвячений основним напрямом діяльності радикальної партії.

У цілому історіографія міжвоєнного періоду відзначається фрагментарним висвітленням суспільно-політичного життя УРП-УСРП.

Повоєнна радянська історіографія подавала історичні події винятково з класово-партійних позицій. Саме тому дослідження діяльності УРП-УСРП ігнорувалося або ж фальсифікувалося. У працях П.Йови “Боротьба трудящих Західної України за возз’єднання з радянською Україною” [12], М.Зільбермана “Революційна боротьба трудящих Західної України (1924–1928 рр.)” [18], О.Швидака “Інтернаціональна єдність трудящих Західної України і Польщі у революційно-визвольній боротьбі (1929–1939 рр.)” [57] обґрунтовувалася закономірність існування на західноукраїнських землях комуністичного режиму. УРП-УСРП трактувалася виключно як “дрібнобуржуазна” партія. Зокрема, П.Йова називав радикалів “партією куркульства і дрібної буржуазії, яка відстоювала інтереси дрібних власників” [12, с.113]. Подібну характеристику радикальної партії знаходимо й у праці М.Зільбермана: “УСРП була типовою куркульською партією есерівського типу, яка у складних умовах окупованої Західної України намагалася замаскувати своє справжнє обличчя “радикальними” фразами про те, що вона є соціалістичною партією” [18, с.94].

Серед праць радянської історіографії на особливу увагу заслуговують дослідження І.Васюти [3; 4], С.Макарчука [40], у яких, незважаючи на загальноприйняту для того часу фразеологію про “дрібнобуржуазний”, “буржуазно-націоналістичний” характер українських національних сил, у контексті етносоціальних, національних і соціально-економічних відносин подано істотний фактологічний матеріал стосовно функціонування УРП-УСРП.

Щодо польської історіографії післявоєнного періоду, то варто виділити працю Torzeckiego R. “Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929” [63], яка містить аналіз розстановки українських політичних сил у західноукраїнському політичному спектрі.

Українські діаспорні історики основну увагу приділяли висвітленню націоналістичного підпілля. У цьому плані варто виділити праці З.Книша “Далекий приціл: Українська військова організація в 1927–1929 роках” [19] і “На повні вітрила! (УВО в 1924–1926 рр.)” [20].

Радикальну партію, ураховуючи її соціалістичну спрямованість попри національно-державницький характер, вони практично не досліджували. Єдиним моментом, який не міг опинитися поза увагою істориків української діаспори, стало висвітлення ролі діячів радикальної партії в національно-визвольній боротьбі 1918–1923 рр.: Заклинський М. “Роля Д.Вітовського в листопадовому чині” [16], Кузьма О. “Листопадові дні 1918 р.” [35], Мірчук П. “Перший листопад” [43], Олійник П. “Листопадовий зрив. Повстання Української Держави на Західних землях в листопаді 1918” [46]. У статті Л.Ганкевича “Заприсяження першого уряду ЗУНР у Львові” [8] розкрито процес формування виконавчого органу влади молодій західноукраїнській державі.

Зі спеціальних досліджень найцікавішими є роботи М.Стахіва. Автор, використовуючи елементи політологічного аналізу, у праці “Українські політичні партії у соціологічному наświetленні” [54] проаналізував соціальну базу західноукраїнських політичних партій, навів їхню класифікацію та відзначив тенденцію до встановлення дво-партійної системи в Галичині. Відповідно до його поглядів, усі українські політичні партії (за винятком більшовицької) базувалися на демократичних засадах, а організаційний вплив політичних партій на західноукраїнських землях був значно більший, ніж

у Східній Україні. Інша праця М.Стахіва “Західна Україна в державнім будівництві та обороні. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони 1918–1923 рр.” [51] відображає участь УРП у державотворчих процесах ЗУНР.

Істотним позитивом у плані розширення кількості політологічних досліджень став вихід у 1973 р. у Мюнхені дослідження І.Лисяка-Рудницького “Між історією й політикою. Статті до історії та критики української суспільно-політичної думки” [38].

Ідеологічно неупереджене дослідження суспільно-політичної діяльності західно-українських політичних партій національно-державницької орієнтації стало можливим лише після здобуття Україною незалежності. Саме із цього часу у вітчизняній історико-політологічній літературі настав новий період, спрямований на ґрунтовне висвітлення всіх аспектів політичної історії.

Процес зародження радикального руху в Східній Галичині, а також створення та перший етап діяльності УРП розкрито в статті М.В.Кугутяка “Радикальна партія в Східній Галичині” [32].

Що стосується безпосередньо суспільно-політичної діяльності радикальної партії міжвоєнного періоду, то її розглядають дослідники переважно в контексті державотворчих процесів періоду ЗУНР і взаємовідносин партії з іншими суспільно-політичними силами краю.

Зокрема, у ґрунтовному колективному дослідженні “Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923 рр.: Історія” [17], праці С.Макарчука “Українська Республіка галичан. Нариси про ЗУНР” [39] проаналізовано конкретно-історичні обставини боротьби українських національних сил, у тому числі радикалів, за реалізацію державотворчої концепції.

Політичному життю ЗУНР присвячені й статті М.Кугутяка “Галицькі українці в боротьбі за державну незалежність у 1920–1923 роках” [30] та “Українські політичні партії і ЗУНР” [34]. Автор відзначає, що вже з перших днів існування ЗУНР суспільно-політичний рух набирив помітного розмаху: відбувалися партійні з’їзди, організовувалися політичні віча. Три найбільш впливові крайові політичні сили – націонал-демократи, радикали й соціал-демократи виступили за національне визволення українського народу. Саме їхня співпраця, на думку М.Кугутяка, дозволила здійснити національно-демократичну революцію в краї та приступити до будівництва Української держави [34, с.163]. Важливе концептуальне значення для аналізу УРП-УСРП мають також такі праці М.Кугутяка, як “Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.)” [31] (висвітлено національне й державно-політичне відродження галицьких українців та їхню національно-визвольну боротьбу протягом XIX ст. – 1939 р.) та “Українська націонал-демократія (1918–1929)” [33]. У контексті історії української націонал-демократії автор розкриває взаємовідносини радикалів і націонал-демократів.

Окремі аспекти досліджуваної проблеми розглядали у своїх роботах й інші науковці. Так, зокрема, І.Дробот у статті “Українські політичні партії Галичини в міжвоєнний період (1920–1939 рр.): загальний огляд” [11] висвітлює опір національно-державницьких сил, у тому числі й діячів радикальної партії, політиці польських властей. М.Москалюк у праці “Український християнсько-суспільний рух Галичини в 20-х рр. XX ст.” [44] стверджував, що УРП спільно з іншими партіями національно-державницького табору (УНТП, ХСП, УСДП) очолила всенародну визвольну боротьбу проти окупаційного режиму в краї [44, с.5]. Використання цих праць під час застосування порівняльного методу дослідження дало змогу з’ясувати ідентичне й специфічне в політичних програмах УРП та УПСР.

Однією з легальних форм протистояння українських політичних партій, які перебували в опозиції, стала їхня участь у передвиборних кампаніях і роботі вищих законодавчих та виконавчих органів влади. Саме цій проблематиці присвячені статті О.Зайцева “Вибори 1922 року у Західній Україні” [13], “Політичні партії Західної України у

парламентських виборах 1928 р.” [14], “Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922–1939)” [15].

У складних умовах західноукраїнські політичні партії, у тому числі УРП-УСРП, розвинули досвід політичного співробітництва. Консолідаційні процеси національно-державницьких сил українського табору проаналізовано в дослідженнях Р.Демчишака “До питання політичної консолідації національного руху Західної України у 1934–1939 рр.” [10] та І.Соляра “Спроби консолідації національно-державницьких сил Західної України 1923–1925 рр.” [49]. В іншій праці І.Соляра “Українське національно-демократичне об’єднання: перший період діяльності (1925–1928)” автор зазначає, що УРП ще на з’їзді 1923 р. висловилися за утворення спільного фронту всіх українських соціалістичних партій [50, с.10], а в окремі періоди навіть, незважаючи на розходження в поглядах стосовно вирішення деяких питань, об’єднувалася з націонал-демократами. Досить близькою до втілення в життя консолідаційна ідея, відповідно до висновку М.Демчишака, була лише в 1934–1935 рр., коли спроби міжпартійного згуртування здійснювались у руслі широкої кампанії за скликання Всеукраїнського національного конгресу [10, с.201].

Важливим кроком у напрямку об’єктивного висвітлення суспільно-політичного життя в Західній Україні 30-х років ХХ ст. стали дослідження М.Швагуляка [56].

Життєвий шлях активних діячів радикальної партії відображено в таких монографіях і статтях: Арсенич П. “Засновник “Січі” К.Трильовський: (До 100-річчя створення спортивно-пожежного товариства “Січ” у С. Заваллі)” [1], Бабій В. “Левко Бачинський: Життєпис” [2], Великочий В., Гаврилів Б. “Дмитро Вітовський (1887–1919): Документальний нарис” [5], Вихор Д. “Д.Вітовський – провідник Листопадового чину” [6], Горак Р. “Дмитро Вітовський” [9], Ярош Я. “Тернистий шлях...” [58] та ін. На основі цих праць було досліджено політику УРП-УСРП через призму поведінки окремих суб’єктів політичних відносин, адже, як відомо, політика має особистісний вимір.

Діяльність політичних партій у контексті суспільно-політичного руху на західноукраїнських землях проаналізовано в колективній роботі “Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (XIX–XX ст.)” [45] і в “Політичній історії України. ХХ століття” [47], підготовленій науковцями Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України.

Цінними в плані розуміння теоретико-методологічних засад дослідження політичних партій є статті О.Бабкіної, С.Гелея, І.Дзюбка, Л.Зашкільняка, С.Злупка, Ф.Кирилюка, А.Колодій, О.Красівського, Б.Кухти, Ю.Левенця, К.Левківського, А.Ліпенцева, Ю.Остапця, А.Павка, А.Пахарева, Я.Полика, Ф.Рудича, О.Семківа, В.Солдатенка, В.Ткаченка, П.Шляхтуна, М.Юрія.

Отже, на сучасному етапі дослідження суспільно-політичних процесів викликає велике зацікавлення серед науковців. Однак аналіз стану наукового опрацювання досліджуваної теми свідчить, що ні в українській, ні в зарубіжній історіографії фактично немає праці (за винятком статті О.Кондратюк [27]), яка б цілісно розглядала окреслене нами коло проблем. Проте є чимало наукових праць, у яких більшою чи меншою мірою, прямо або побіжно висвітлюються окремі аспекти діяльності УРП-УСРП. Праці міжвоєнного періоду характеризуються наявністю цінного фактологічного матеріалу, але їм притаманний певний суб’єктивізм, зумовлений прагненням авторів викласти своє бачення тогочасних суспільно-політичних подій, виходячи з власної партійної приналежності. Радянська історіографія розкривала історичні події тільки з класово-партійних позицій, а тому не випадково УРП-УСРП, яка орієнтувалася виключно на повне національне визволення України, трактувалася як “дрібнобуржуазна”. Серед праць учених діаспори на особливу увагу заслуговують дослідження М.Стахіва. Однак ґрунтовне висвітлення політичної історії України, у тому числі й суспільно-політичної діяльності УРП-УСРП, було розпочато лише після утвердження державної незалежності нашої держави.

Недостатнє вивчення цієї проблеми та її наукова й суспільно-політична актуальність вимагають подальшого предметного опрацювання, яке сприятиме більш поглибленому засвоєнню історико-політологічної спадщини УРП-УСРП.

1. Арсенич П. Засновник "Січі" К. Трильовський: (До 100-річчя створення спортивно-пожежного товариства "Січ" у С. Заваллі) / П. Арсенич. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. – 76 с.
2. Бабій В. Левко Бачинський: Життєпис / В. Бабій. – Івано-Франківськ, 2002. – 86 с.
3. Васюта І. К. Соціально-економічні відносини на селі Західної України до возз'єднання (1918–1939) / І. К. Васюта. – Львів : Вид-во при Львів. держ. ун-ті вид. об'єднання "Вища школа", 1978. – 192 с.
4. Васюта І. К. Формування робітничо-селянського союзу в революційній боротьбі на Західній Україні 1921–1939 рр. / І. К. Васюта. – Львів : Вид-во при Львів. держ. ун-ті вид. об'єднання "Вища школа", 1988. – 174 с.
5. Великочий В. Дмитро Вітовський (1887–1919): Документальний нарис / В. Великочий, Б. Гаврилів. – Івано-Франківськ, 1996. – 75 с.
6. Вихор Д. Вітовський Д. – провідник Листопадового чину / Д. Вихор // Слово народу. – 2001. – 3 листоп. – С. 4.
7. Гаджиев К. С. Политическая наука / К. С. Гаджиев. – М. : Сорос – Международные отношения, 1994. – Ч. 1. – 130 с.
8. Ганкевич Л. Заприсяження першого уряду ЗУНР у Львові / Л. Ганкевич // Вісті комбатанта. – 1961. – № 4. – С. 9–12.
9. Горак Р. Дмитро Вітовський / Р. Горак // Дзвін. – 1992. – № 1–2. – С. 130–142.
10. Демчишак Р. До питання політичної консолідації національного руху Західної України у 1934–1939 рр. / Р. Демчишак // Молода нація. – 1996. – № 4. – С. 200–212.
11. Дробот І. Українські політичні партії Галичини в міжвоєнний період (1920–1939 рр.): загальний огляд / І. Дробот // Галичина. – 1999. – № 3. – С. 137–144.
12. Йова П. Боротьба трудящих Західної України за возз'єднання з радянською Україною / П. Йова. – Львів, 1954. – 114 с.
13. Зайцев О. Вибори 1922 року у Західній Україні / О. Зайцев // Україна модерна. – Ч. 2–3 за 1997–1998 рр. – Львів : ЛДУ ім. І. Франка, 1999. – С. 194–206.
14. Зайцев О. Політичні партії Західної України у парламентських виборах 1928 р. / О. Зайцев // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 1995. – Вип. 2. – С. 172–186.
15. Зайцев О. Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922–1939) / О. Зайцев // Укр. іст. журн. – 1993. – № 1. – С. 79–81.
16. Заклинський М. Роля Д. Вітовського в листопадовому чині / М. Заклинський // Визвольний шлях. – 1966. – Кн. 12. – С. 1344–1352.
17. Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / кер. авт. кол. та відп. ред. О. Карпенко. – Івано-Франківськ : Сіверсія, 2001. – 628 с.
18. Зільберман М. Революційна боротьба трудящих Західної України (1924–1928 рр.) / М. Зільберман. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1968. – 198 с.
19. Книш З. Далекий приціл: Українська військова організація в 1927–1929 роках / З. Книш. – Торонто : Срібна Сурма, 1967. – 472 с.
20. Книш З. На повні вітрила! (УВО в 1924–1926 рр.) / З. Книш. – Торонто : Срібна Сурма, 1970. – 424 с.
21. Коберський К. Буквар кооперації / К. Коберський. – Львів, 1939. – 158 с.
22. Коберський К. Великі проблеми сучасної господарської політики. Суспільна економія / К. Коберський. – Львів, 1935. – 40 с.
23. Коберський К. Вільне спілчанство (Кооперація) / К. Коберський. – Львів, 1935. – 40 с.
24. Коберський К. Організація і праця української райфайзенки. Поучення як закладати і вести місцеві щадничо-позичкові каси / К. Коберський. – Львів : Накладом Ревізійного Союзу Українських Кооператив, 1930. – 48 с.
25. Коберський К. Українське народництво по обох боках Збруча / К. Коберський. – Львів ; Коломия, 1924. – 158 с.
26. Коберський К. Національна ідея. Звідки вона взялася і до чого змагає / К. Коберський, В. Левинський. – Львів : Накладом "Самоосвіти", 1937. – 33 с.
27. Кондратюк О. Програмні засади та діяльність Української Соціалістично-Радикальної партії (1926–1939) / О. Кондратюк // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 1995. – Вип. 30. – С. 74–81.
28. Коструба Т. Радикали про унію. Їх новий наступ на греко-католицьку церкву / Т. Коструба. – Львів : Накладом Української Католицької Організації, 1937. – 60 с.
29. Крезуб А. Нарис історії українсько-польської війни, 1918–1919 / А. Крезуб. – Львів : Червона калина, 1933. – 179 с.
30. Кугутяк М. Галицькі українці у боротьбі за державну незалежність у 1920–1923 роках / М. Кугутяк // Галичина. – 1997. – № 1. – С. 45–57.

31. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / М. Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
32. Кугутяк М. Радикальна партія в Східній Галичині / М. Кугутяк // Укр. іст. журн. – 1990. – № 10. – С. 55–62.
33. Кугутяк М. Українська націонал-демократія (1918–1929) / М. Кугутяк. – К. ; Івано-Франківськ : Плай, 2002. – Т. 1. – 536 с.
34. Кугутяк М. Українські політичні партії і ЗУНР / М. Кугутяк // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2000. – Вип. 6. – С. 163–169.
35. Кузьма О. Листопадові дні 1918 р. / О. Кузьма. – Нью-Йорк : Червона калина, 1960. – 443 с.
36. Кучабський В. Вага і завдання Західно-української Держави серед сил Східної Європи на переломі 1918–1919 року / В. Кучабський // Дзвони. – 1932. – С. 193–204.
37. Левицький К. Великий зрив / К. Левицький. – Нью-Йорк : Вид-во Чарторийських, 1968. – 152 с.
38. Лисяк-Рудницький І. Між історією й політикою. Статті до історії та критики української суспільно-політичної думки / І. Лисяк-Рудницький. – Мюнхен : Сучасність, 1973. – 444 с.
39. Макарчук С. Українська Республіка галичан. Нариси про ЗУНР / С. Макарчук. – Львів : Світ, 1997. – 192 с.
40. Макарчук С. А. Этносоциальное развитие и национальные отношения на западно-украинских землях в период империализма / С. Макарчук. – Львов : Высшая школа, 1983. – 255 с.
41. Марисюк М. Чи соціалісти мають слухність? / М. Марисюк. – Жовква : Друкарня оо. Василян у Жовкві, 1936. – 32 с.
42. Матчак М. Найновіший словник чужих слів / М. Матчак. – Львів : Накладом “Самоосвіти”, 1938. – 96 с.
43. Мірчук П. Перший листопад / П. Мірчук. – Торонто : Ліга визволення України, 1958. – 63 с.
44. Москалюк М. Український християнсько-суспільний рух Галичини в 20-х рр. ХХ ст. / М. Москалюк. – К. : Стило, 1998. – 56 с.
45. Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (19–20 ст.) : навч. посіб. / [Малик Я., Вол Б., Гелей С. та ін.] ; за заг. ред. Я. Малика. – Львів : Світ, 2001. – 296 с.
46. Олійник П. Листопадовий зрив. Повстання Української Держави на Західних землях в листопаді 1918 / П. Олійник. – Прага, 1941. – 19 с.
47. Політична історія України. ХХ століття : у 6 т. / редкол.: І. Ф. Курас (голова) [та ін.]. – К. : Генеза, 2002–2003. – Т. 5 : Українці за межами УРСР (1918–1940) ; кер. тому В. П. Трошанський. – К., 2003. – 720 с.
48. Слободич О. Історія Галичини в рр. 1918–1919. Нарис історії української революції 1917–1920 рр. / О. Слободич. – Львів, 1935. – 40 с.
49. Соляр І. Спроби консолідації національно-державницьких сил Західної України 1923–1925 рр. / І. Соляр // Україна в минулому. – К. ; Львів, 1994. – Вип. 5. – С. 123–131.
50. Соляр І. Українське національно-демократичне об'єднання: перший період діяльності (1925–1928) / І. Соляр. – Львів, 1995. – 72 с.
51. Стахів М. Західна Україна в державнім будівництві та обороні. Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони 1918–1923 рр. : у 6 т. / М. Стахів. – Скрантон, 1960. – Т. 4. – 192 с.
52. Стахів М. Про державу / М. Стахів. – Львів : Самоосвіта, 1935. – 72 с.
53. Стахів М. Проти хвиль. Історичний розвиток українського соціалістичного руху на західних українських землях / М. Стахів. – Львів : Накладом соймового клубу УСРП, 1934. – 135 с.
54. Стахів М. Українські політичні партії у соціологічному наświetленні / М. Стахів. – Нью-Йорк ; Детройт, 1954. – 104 с.
55. Чубатий М. Державний лад на західній області Української Народної республіки / М. Чубатий. – Львів, 1921. – 40 с.
56. Швагуляк М. Партійні поділи і загальнонаціональні інтереси. Проблема політичної консолідації українського національного руху Галичини (1919–1939 рр.) / М. Швагуляк // Сучасність. – 1994. – № 2. – С. 77–82.
57. Швидак О. Інтернаціональна єдність трудящих Західної України і Польщі у революційно-визвольній боротьбі (1929–1939 рр.) / О. Швидак. – К. : Вид-во Київ. ун-ту. – 1972. – 228 с.
58. Ярош Я. Тернистий шлях... / Я. Ярош // Край. – 1997. – 1 листоп. – С. 3.
59. Bełcikowska A. Partje polityczne i związki zawodowe w Polsce wobec wyborow do Sejmu i Senatu w 1935 r. / A. Bełcikowska. – Warszawa, 1935. – 174 s.
60. Feliński M. Program Ukrainkiej Socjalistyczno Radykalnej Partji / M. Feliński // Sprawy narodowościowe za styczen, luty i marzec 1928. – S. 32–40.
61. Feliński M. Ukraińcy w Izbach Ustawodawczych Polski Odrodzonej / M. Feliński // Sprawy narodowościowe. – 1931. – № 6. – S. 566–600.
62. Feliński M. Ukraińcy w Polsce Odrodzonej / M. Feliński. – Warszawa, 1931. – 142 s.

63. Torszecki R. Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929 / R.Torszecki. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 1989. – 468 s.

Статья посвящена анализу состояния научной разработки проблемы общественно-политической деятельности Украинской радикальной партии, одной из самых активных в политическом отношении партии в социально-политической жизни Западной Украины в 1918–1926 гг. Показано, что основательное освещение политической истории Украины, в том числе и общественно-политической деятельности УРП-УСРП, было начато только после утверждения государственной независимости нашего государства. Недостаточное изучение этой проблемы и ее научная и общественно-политическая актуальность требуют дальнейшей предметной обработки, которая будет способствовать более углубленному усвоению историко-политологического наследия УРП-УСРП.

Ключевые слова: статья, политическая жизнь, политические силы, политическая партия.

This article analyzes the state of scientific research of the socio-political activities Ukrainian Radical Party, one of the most active political party in respect of social and political life in Western Ukraine in the 1918–1926 year. It is shown that thorough coverage of the political history of Ukraine, including social political activity of URP-USRP started only after the establishment of the independence of our country. Inadequate study of this problem and its scientific and socio-political relevance of the subject requires further study, which will contribute to the absorption depth historical and political science heritage of URP-USRP.

Keywords: article, political life, political parties, political party.

**УДК 94 (477)
ББК 63.3**

Роман Пуйда

ПАРЛАМЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УНДО: ПОГЛЯД СУЧАСНИКІВ

У статті йдеться про праці, присвячені історії парламентаризму на західноукраїнських землях у другій половині 1930-х рр., наукові, науково-популярні та публіцистичні розвідки міжвоєнного періоду й про парламентську діяльність Українського національно-демократичного об'єднання в дослідженнях українських громадсько-політичних діячів та тогочасних радянських і польських науковців.

Ключові слова: українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), дослідження, праці, учені, політика, діяльність.

Першими парламентську працю українських депутатів у вищому законодавчому органі Польщі спробували охарактеризувати відомі українські громадсько-політичні діячі. Крізь призму власного бачення й особисті позиції члени УНДО та їхні опоненти показали особливості виборчих кампаній у Східній Галичині, розповіли про перепони польської влади, визначили пріоритетні проблеми УПР у 1928–1939 рр.

Сьогодні немає синтетичного дослідження, яке б відтворювало цілісну картину парламентської діяльності УНДО в 1935–1939 рр. Автори здебільшого обмежуються загальними твердженнями або ж торкаються окремих маловідомих аспектів проблеми. Праці, присвячені історії парламентаризму на західноукраїнських землях у другій половині 1930-х рр., наукові, науково-популярні та публіцистичні розвідки міжвоєнного періоду. Незважаючи на доволі значний історичний проміжок часу, у роки радянської влади проблема практично не вивчалася, а науковці діаспори зосередили свою увагу, передусім, на проблемі розгортання національно-визвольного руху в краї у 20–40-х рр. ХХ ст., боротьбі з німецьким окупаційним режимом. Окремою сторінкою у вивченні парламентської діяльності українських депутатів і senatorів у 1928–1930-х рр. стали роботи представників конформістських політичних сил.

Серед численних розвідок виділимо праці одного з лідерів УХО Г.Хомишина “Українська проблема” [1] та ідеолога польсько-українського порозуміння С.Лося. Зокрема, останній у працях “За конструктивну політику на Червоній Русі” [2], “Міжнародне становище Польщі та галицькі українці” [3], проаналізувавши боротьбу УПР і